

WARTOŚĆ PRACY LUDZKIEJ W MYŚLI SPOŁECZNEJ STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Monika Bujewska

ORCID: 0000-0001-7726-9866

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

e-mail: mb370496@wp.pl

*Współcześnie zagadnienie pracy wysuwa się na czoło wielu doniosłych spraw.
Dlatego o pracy trzeba mówić, biorąc pod uwagę nowe dążności i nowe potrzeby.*

Kardynał Stefan Wyszyński (2020b, s. 15)¹

THE VALUE OF HUMAN LABOUR IN THE SOCIAL THOUGHT OF STEFAN WYSZYŃSKI

Keywords: Stefan Wyszyński, labour, social thought, social justice

Abstract. The value of human labour emphasized in the social thought of Stefan Wyszyński was approximated in the article. Using the method of text hermeneutics, an analysis of his written work was made, which allowed for the interpretation of the value of work, which also seems relevant today.

Słowa kluczowe: Stefan Wyszyński, praca, myśl społeczna, sprawiedliwość społeczna

Streszczenie. W artykule została przybliżona wartość pracy ludzkiej akcentowana w myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego. Wykorzystując metodę hermeneutyki tekstu dokonano analizy jego dorobku piśmienniczego, co umożliwiło zinterpretowanie wartości pracy, która wydaje się aktualna także współcześnie.

¹ Kolejne cytowania prac Stefana Wyszyńskiego będą zapisywane inicjałem nazwiska: W.

Wprowadzenie

Świadomie rozpoczęto artykuł cytatem ze Stefana Wyszyńskiego, ponieważ można w ten sposób uświadomić, że praca stanowi elementarną podstawę współczesnego życia społecznego. Problematyka pracy wpisuje się w komponent zainteresowań badawczych dwóch subdyscyplin pedagogicznych: andragogiki oraz pedagogiki pracy. Celem niniejszych rozważań naukowych jest przedstawienie wartości pracy ludzkiej w myśli społecznej S. Wyszyńskiego. Badanie będzie możliwe z wykorzystaniem metody hermeneutyki tekstu, zgodnej z założeniami Bogusława Śliwerskiego (1998, s. 20, 21). Zaplanowano zaprezentowanie wybranych wydarzeń z życia Stefana Wyszyńskiego, w celu wykonania analizy biograficznej. Natomiast analiza dorobku piśmienniczego Prymasa umożliwi zinterpretowanie wartości pracy, która wydaje się nadal aktualna.

Wartość pracy w biografii Stefana Wyszyńskiego

Myśl społeczna Stefana Wyszyńskiego wykazuje dążenie do sprawiedliwości społecznej (Ficek, 2020, s. 168, 169). Niewątpliwie na jego postawę wpłynęły wydarzenia historyczne, z którymi musiał zmagać się przyszły prymas od najmłodszych lat (Ficek, 2021, s. 9, 26, 29). Polityczny napór w stalinowskim systemie planował wprowadzić ateizm oraz laicyzację i indoktrynację społeczeństwa (Kucharczyk, 2002, s. 53, 81). Jednak wiara i wewnętrzna siła Wyszyńskiego ukształtowały niezłomność zasad i kapłańską wielkość (Micewski, 1982, s. 9, 10). Przykładem z życia małego Stefana, ucznia III klasy szkoły podstawowej, było surowe traktowanie przez wychowawcę w osadzie Andrzejewo. Bezwzględny i bezduszny nauczyciel zabronił chłopcu wrócić do domu na obiad, po tym – jak siostra przysłała po brata – na wezwanie ojca Stanisława. W języku rosyjskim wykrzyczał, że będzie bez „obiada”². Przedstawiona sytuacja pokazuje, że nauczyciel nie przejmował się losem dziesięcioletniego ucznia. Brak zapewnienia podstawowych potrzeb, zastraszanie i bezprawie towarzyszyły Wyszyńskiemu przez całe życie (Micewski, 1982, s. 19, 20).

Młody kapłan podjął posługę duszpasterską we włocławskim środowisku robotników „Celulozy” na stanowisku prefekta. Wyszyński zainteresował się Chrześcijańskim Stowarzyszeniem Robotników. Przy pomocy wskazanej

² Tłum. obiad w jęz. rosyjskim.

instytucji chciał przeciwdziałać socjalistycznym wpływom, które sukcesywnie zbierały coraz większe plony (Nitecki, 2008, s. 56).

„Znam się nieco na sztuce drukarskiej. Od młodości byłem redaktorem najrozmaitszych pism. Tak mnie jakoś Pan Bóg »urządził«” (Życiorys, 2023). Kapłań podejmował pracę redaktorską w „Słowie Kujawskim”. W międzyczasie współpracował z gazetą seminaryjną „Przedświt”. Później publikował artykuły w „Ateneum Kapłańskim” (Laskowska, 2011, s. 10–15). Całe życie Wyszyńskiego przepełnione było rzetelną i uczciwą pracą. Napisał rozprawę doktorską poświęconą zagadnieniu roli szkoły, Kościoła i państwa w wychowaniu człowieka. Przeprowadzał bardzo szczegółową kwerendę bibliograficzną. Pismo Św. czytał w języku: niemieckim, francuskim oraz łacińskim (Nitecki, 2008, s. 70,71, 81). „Kariera każdego człowieka zaczyna się na ziemi... w pieluszcze, choćby dziś nosił mundur ambasadora czy generała, i na pieluszcze – może nieco większej – się skończy” (W, 2008b, s. 6).

Společne prawa człowieka

Prymas wyjaśniał, że fundamentem prowadzącym do **wolności** jest poszanowanie godności osoby oraz praw obywatelskich, które są zagwarantowane w konstytucji. Nadrzędnym prawem człowieka jest możliwość zabezpieczenia i zapewnienia funkcjonowania na odpowiednim poziomie. Zadbanie o mieszkanie, czystą odzież, żywność, opiekę zdrowotną stanowią elementarną podstawę jego życia (W, 2013d, s. 85, 89). Wyszyński twierdził, że wolność jest wtedy, gdy każdy człowiek jest tolerowany przez innych za swoje wyznanie. Można konstatować, że każda wiara na swój sposób jest prawdziwa, jeżeli człowiek głęboko wierzy. Podczas Soboru II Wyszyński zabiegał o dokonanie psychologiczno-filozoficznej analizy pojęcia wolności religijnej. Troska o rodzinę w kontekście wychowania chrześcijańskiego również została poruszona podczas tego Soboru (Słowikowska, 1934, s. 150–153).

Společne prawa człowieka zostały w szczególny sposób przedstawione w Společnej Krucjacie Miłości. W jednej z autorskich prac dogłębnie przeanalizowałam starania Wyszyńskiego o porządek i ład społeczny. Na podstawie przeprowadzonej kwerendy bibliograficznej, w której skład wchodzi m.in. XXI tomów *Dzieł Zebranych* stanowiących spuściznę jego bogatej i aktualnej myśli doszłam do wniosku, że trzy komponenty: człowiek, rodzina i naród formułują społeczne prawa i powinności człowieka (Bujewska, 2022, s. 45–59). Wyszyński zabiegający o prawa człowieka mówił o prawie: do pracy (W, 2013c, s.11),

sprawiedliwego wynagrodzenia, wypoczynku oraz zrzeszania się i strajkowania (Nęcek, 2013, s. 53). Każdy człowiek jest podmiotem praw i obowiązków, któremu należy się uszanowanie godności osoby (W, 2013a, s. 81). *Trzeba czynić sobie ziemię poddaną* – tak kapłan zachęcał do tego, by z dumą spoglądać na swój kraj, na warsztaty pracy, fabryki, wznoszące się ruiny zamczysk i kościoły. We wzniosłości budowli należy dostrzec i potrafić docenić międzyludzką symbiozę, dzięki której wszystko powstało (W, 2007, s. 196).

Prawo do pracy

Żyjemy w świecie pracy, spędzając w niej większość życia. **Prawo do pracy** jest obowiązkiem, zadaniem, ale i społeczną koniecznością każdego dorosłego człowieka. Służy doskonaleniu osobowości, zaspokajaniu jego potrzeb i rozwojowi. Społeczny obowiązek podjęcia pracy sprawia, że pracownicy nawiązują relacje międzyludzkie i wzajemnie sobie służą (W, 2021, s. 505-508, 513). Wyszyński zachęcał młodzież do pracy. Nie chodziło mu o podejmowanie obowiązków ponad siły fizyczne, lecz o pomoc w różnych stowarzyszeniach. Woluntarystyczne działanie wynikające z potrzeby serca uczy młodego człowieka szacunku do godności wobec drugiej osoby (W, 2016b, s. 345). Podkreślał istotę posiadanej wiedzy teoretycznej: *każda praca wymaga naprzód przygotowania teoretycznego*. To pokazuje rangę wykształcenia i znajomości literatury z zakresu zawodu (W, 2012a, s. 283).

Prawo do sprawiedliwej płacy

Katolicka myśl społeczna przekazuje, że każdy pracownik bez względu na miejsce pracy ma prawo do **sprawiedliwego wynagrodzenia** zapewniającego jego rodzinie godny byt. Żona nie powinna być zmuszana do podejmowania aktywności zawodowej (Nęcek, 2013, s. 58, 59). Nic nie powinno odbywać się kosztem wychowywania dzieci. Jeżeli kobieta odczuwa potrzebę, to ma prawo podjąć pracę zarobkową, jednak mężczyzna będący głową rodziny powinien zarobić tyle, by móc utrzymać żonę i potomstwo (W, 2012c, s. 107). Wypłata powinna wystarczyć na rozdysponowanie przez osobę, która potrafi odpowiednio organizować domowy budżet i nim zarządzać (W, 2013d, s. 90).

Prawo do wypoczynku

Każdy człowiek ma prawo do podjęcia pracy, jak również **prawo do wypoczynku**, które jest nieodłącznym elementem uświęcenia się. Prymas dostrzegał niebezpieczeństwo podejmowanych zajęć zawodowych w fabrykach. Prowadzenie handlu w dni świąteczne było negowane przez Wyszyńskiego. Uważał, że na wszystko powinien być czas: na pracę (W, 1991, s.83) oraz dla Pana Boga na niedzielną Mszę Św., ponieważ *czas to nie pieniądz, a miłość* (W, 2017, s. 5). Nie sztuką jest dużo pracować w godzinach nadliczbowych. Ważne, by należycie i w pełni wypełniać powierzone obowiązki i zadania (W, 2016f, s. 32). Fabryka nie zastąpi modlitwy i odpoczynku. Praca ma być modlitwą!, która uświęci człowieka (W, 2008a, s. 667).

Analizując biografię Stefana Kardynała Wyszyńskiego trzeba wspomnieć o internowaniu. Duchowny będąc więźniem mógł poddać się i oddać lenistwu. Tym czasem działał zgodnie z dokładnie zaplanowanym harmonogramem dnia. Współczesny człowiek może nauczyć się od kapłana znajdowania czasu na pracę i odpoczynek. Poznając treść *Zapisek Więziennych* można zauważyć, że każda chwila Wyszyńskiego była wypełniona. Wstawał wcześniej rano, o godz. 5:00, następnie oddawał się modlitwie. Znajdował czas na sprawowanie Ofiary Mszy Św., lekturę książek, pisanie prac, rozmowy ze współwięźniami (W, 2001, s. 191). W grafiku dnia codziennego oddawał się chwili ciszy i odpoczynkowi. Będąc w Komańczy, ostatnim miejscu odosobnienia, uczęszczał do Matki Bożej Leśnej, by powierzyć jej ważne sprawy. Spacerując, odkrywał piękno promieni słonecznych przedzierających się przez konary drzew (Niemeczek, 2022, s. 12, 13). Pomagał siostronom nazaretankom w obowiązkach - przynosił dziurawiec, centurię i inne zioła. Pomimo odosobnienia i trzyletniego uwięzienia przez Urząd Bezpieczeństwa, starał się wykorzystać każdą chwilę (Zamora, 2021, s. 22, 23, 32).

Prawo do zrzeszania się i strajkowania

W jego społecznej działalności można dostrzec starania o prawo do zrzeszania się, szczególnie podczas bydgoskich wydarzeń marcowych, które stanowiły epicentrum zaognionego konfliktu politycznego. Prymas pomógł rozwiązać spór z 1981 roku, który w dziejach insurekcyjnej Polski wpisał się na karty historii jako jedna z największych politycznych demonstracji publicznych (Rastawicka, Piasecki, 2011, s. 192). Społeczny zamęt rozpoczął się w momencie, gdy rolnicy

zaczęli zabiegać o swoje prawa. Pomimo że sam nie nazywał siebie politykiem, to osoby sprawujące władzę próbowały wykorzystać jego kapłańskie uznanie wśród narodu.

Wskazania w kontekście podejmowanej pracy

Proponował, by podejmując obowiązki w pracy starać się zachowywać milczenie i wewnętrzny spokój. Skupienie przyrównał do wejścia w samą północ nazwaną *medium silentium*. Umiejętność zachowania ciszy zaprezentował metaforycznie, mówiąc o tym, że każdy człowiek, bez względu na zajmowane stanowisko pracy, potrzebuje czasami wyciszyć się. Lekarz, nauczyciel akademicki przygotowujący materiał do wykładu, mechanik w warsztacie samochodowym, prawnik lub inni przedstawiciele profesji zawodowych pracują w nocy, by żadne bodźce zewnętrzne nie przeszkadzały im i nie rozpraszały (W, 1999b, s. 105, 106).

Kolejnym wskazaniem jest, by „pracować jak dobry żołnierz Chrystusowy”. Praca żołnierza wymaga zachowania wielu cnót: skrupulatności, dyscypliny, rzetelności, sumienności i panowania nad popędami. Panowanie nad sobą (W, 2020a, s. 3, 4), umiejętność wykonania rozkazu i podporządkowania się dowództwu jednostki wojskowej, nieustannie przypomina hierarchię szczebli korpusu. Mężczyźni muszą podporządkować się mustrze i obowiązkowo stawiać się na apelu wojskowym. Jest to idealny przykład, ponieważ pokazuje pewne uporządkowanie, które powinno uczyć każdego pracownika obowiązkowości i dyscypliny (W, 1999c, s. 187).

Nadrzędnym zadaniem każdego rodzica jest nauczyć dzieci szacunku do pracy i zdobywania pokarmu. Nie można przekazać im jednego z grzechów głównych, do których należy: lenistwo (W, 2016e, s. 92). Równie ważne jest kształtowanie nawyku, by w miejscu pracy nie spożywać napojów alkoholowych. Prymas zauważał problem rozwiązłości alkoholowej u Polaków, dlatego wielokrotnie prosił o zachowanie trzeźwego stanu ducha (W, 2002, s. 120, 121). Trzeba robić wszystko, by młode pokolenie stroniło od samolubstwa oraz by potrafiło pracować dla dobra Narodu i Ojczyzny. Kierowanie się mądrymi decyzjami i wyborami powinno chronić od: nienawiści, przemocy i wyzysku (W, 2016a, s. 154).

Stefan Wyszyński wobec pracujących kobiet

Pozornie mogłoby się wydawać, że stanowisko Wyszyńskiego jako kapłana zatrzymuje kobietę w domu i zachęca tylko do pełnienia obowiązków względem

rodziny. Jednak on proponował, by miejsce pracy dla kobiet było dostosowane do ich możliwości psychofizycznych. Praca w kopalni, w ciężkim przemyśle byłaby ponad ich siły. Niestosowne jest również podjęcie obowiązków, których podejmują się mężczyźni, ze względu na to, że uniemożliwiłoby to zrodzenie i wychowanie potomstwa.

Na rynku pracy jest wiele miejsc, w których kobieta idealnie sprawdzi się i uratuje przed neopogańską koncepcją: wychowując w domu, pracując w oświacie, będąc na stanowisku opieki społecznej i podejmując pracę w służbie zdrowia. Pielęgniarki pracujące na froncie, w szpitalach dla nieuleczalnie chorych swoją kobiecą delikatnością potrafią przynieść ukojenie w bólu i cierpieniu (W, 2016c, s. 212). W kontekście poszukiwania stanowiska pracy dla kobiet, warto rozważyć również pracę na uniwersytecie, dziedzinę sądowniczo – kuratorską, miejsca wolontarystyczno-dobroczynne oraz zakłady z lekkim przemysłem spożywczym. Wyszyński pozostawił pewną lukę mówiąc, że nie stawia kobietom granic w kontekście miejsc pracy. Pomysłowość i kreatywność otwierają nowe obszary zatrudnienia, a w efekcie finalnym zapewniają samorealizację, spełnienie zawodowe, satysfakcję, jak również wewnętrzne poczucie użyteczności społecznej (W, 1999d, s. 394).

Trud podejmowanej pracy

Każda ludzka praca, zwłaszcza fizyczna wymaga podjęcia trudu. Poniżej zaprezentowano fragment przemówienia do pielgrzymów, które zostało wygłoszone na Jasnej Górze. Doniosłość słów pokazuje wielkość podejmowanego wysiłku fizycznego, który zostaje człowiekowi wynagrodzony.

„Nie można wypełnić obowiązków na tej ziemi bez krzyża, bez cierpienia. Czyż przyjdzie na ten świat jakiegokolwiek dziecko bez męki matki? To jest jej krzyż. A jednak gdy minie, raduje się, nie pamiętając już ucisku dla radości, że człowiek się na świat narodził. Gdy zginasz twoje dłonie w ciężkiej pracy, którą się wpierasz w serce matki-ziemi i rozrywasz jej łono, aby ziarno wrzucić, to i ramiona twoje, i zda się, ta ziemia cała w męce jakiejś boleje, czekając wyzwolenia synów Bożych. Ale gdy tę samą ziemię później rani delikatny, wzrastający ku słońcu znak życia, gdy się runem pokryje, ziemia nie pamięta męki orki dla radości, że nowy kłos żywić będzie ludzi. Gdy bijesz błotem rozpalone łono żelastwa, to ono zda się ci płakać łzą skry ognistej, ale gdy wystygnie jego męka, już nie pamięta [...]. Gdy się wpierasz w łono matki-ziemi straszliwym świdrem górnik, aby wydobyć ten skarb czarny, zda ci się, że to tylko męka i krzyż. Ale gdy się

potem tysiące zmarzniętych dzieci ogrzewa, gdy się strawę gotuje, gdy się chorzy skupiają przy ognisku, gdy cała rodzina doznaje błogosławieństwa ciepła, wśród mrozu trzaskającego, któż pamięta swój trud, gdy widzi się tyle radości z owoców pracy?” (W, 1999a, s. 394).

Celowo i świadomie zacytowałam aż tak obszerny fragment. Chciałam w ten sposób zwrócić uwagę czytelnika na **ostateczny produkt** wykonanej pracy. Pomimo ciężkiej, fizycznej pracy w pocie czoła, pojawia się **radość**, która przysłania wszelkie niedogodności. Dokonując hermeneutycznej analizy tekstu należy jeszcze przyjrzeć się kontekstowi historycznemu. W ostatnim zdaniu Wyszyński napisał o trudzie zapewnienia ciepła. Wspomniano o tym, by wyjaśnić, że w latach międzywojennych zimy były bardzo srogie i towarzyszyły im ostre **śnieżyce**. **Dlatego znacznie trudniej było zatroszczyć się o ciepło ogniska** rodzinnego, niż jest obecnie w dobie postępu cywilizacyjnego, w którym mieszkania ogrzewane są pompami ciepła.

Produktem ludzkiej pracy staje się **bochen chleba**, na który każdy człowiek powinien uczciwie i rzetelnie zapracować. Tylko w jednym przypadku jest inna możliwość pozyskania chleba. W sytuacji gdy człowiek jest schorowany i nie ma możliwości podjęcia pracy, wtedy może poszukać innej drogi, skorzystać z pomocy państwa, by otrzymać strawę. Każdej osobie za wysługę lat należy się zapewnienie należytej opieki i chleba. Kapłan podkreślił, że nawet gdyby człowiek nic dobrego nie uczynił, to należy mu się pokarm, ze względu na to, że Bóg będący Ojcem wszystkich ludzi nie pozostawia swoich dzieci w potrzebie (W, 2013b, s. 162, 163). Treść modlitwy *Ojcze Nasz* w interpretacji Wyszyńskiego stanowi kompendium sprawiedliwości społecznej. Do poszczególnych wezwań wprowadził dodatkowe wezwania wychodzące naprzeciw prawidłowemu funkcjonowaniu państwa. Modlił się za: głodnych, bezdomnych, o prawa sprawiedliwe, o wyniszczenie ducha wojny i niezgody, o sprawiedliwy ustrój gospodarczy na ziemi, o męstwo w walce z pokusami oraz za poległych w obronie wiary świętej. Wezwań jest dużo.

Na potrzeby niniejszej pracy zdecydowano się na wskazanie wybranych sformułowań (W, 2020c, s. 5-10). Niewątpliwie na podejście i szacunek Prymasa do chleba wpłynęło wychowanie w domu rodzinnym. Sam kapłan wspomina w następujący sposób:

„Pamiętam, że kiedyś na ziemię upadła mi skórka chleba. Mój ojciec kazał mi ją podnieść i ucałować. Nie omieszkał też wytłumaczyć, dlaczego tak należy czynić [...]. Nasi przodkowie od dawien dawna cenili i szanowali chleb. Ileż

pracy trzeba włożyć, by zebrać ziarno, zemleć [...]. To był podstawowy pokarm, dar Boży dla życia. Zboże – od Boga pochodzi!” (Zamora, 2007, s. 10).

W bogatej myśli społecznej dotyczącej zakresu pracy, duchowny znalazł czas i miejsce, by docenić ciężką pracę rolnika na roli. Jeżeli rolnicy zasieją ziarno i zbiorą plon, to polskie rodziny będą wykarmione i nie zabraknie pokarmu. Oni najbardziej *czynią sobie ziemię poddaną*. Postęp na rynku rolniczym przyczynia się do jeszcze lepszej organizacji pracy, która z kolei przyczynia się dla dobra ogółu społeczeństwa (W, 2008c, s. 322). Wyszyński doceniał trud pracy naukowej. Uważał, że człowiek nauki na poczet wzniosłości dążenia do wiedzy, rezygnuje z przyjemności i wielu wygod (Jastrzębski, 2014, s. 15). Zauważył, że często zdarza się, iż człowiek zdobywa mnóstwo dyplomów, nie posiadając umiejętności, by odpowiednio skorzystać ze zdobytej wiedzy (W, 2016d, s. 20). Ludzka wiedza przewyższa postęp cywilizacyjny, który udało się osiągnąć. Wszystko to, co człowiek wyprodukuje w fabryce i zakładzie, ma służyć poprawie funkcjonowania społecznego (W, 2016g, s. 328).

Etyka w pracy

Bez względu na miejsce wykonywanej profesji zawodowej, pracownik powinien kierować się powołaniem i etycznymi zasadami oraz moralnymi nakazami. Zwłaszcza lekarz zobowiązany jest wykazać się cierpliwością i służbą (W, 2012b, s. 250). *Praca jest naturalnym dążeniem człowieka do człowieka. Jest współdziałaniem ludzi jako wynik tego dążenia* (W, 1999e, s. 494). *Praca najniższa podnosi przez miłość na wyżyny świętości, a praca najwznioślejsza bez miłości poniża i potępia* (W, 2011, s. 6). Zaprezentowane dwa zdania są pewnego rodzaju kwintesencją, ponieważ pokazują ludzką wielkość.

Zakończenie

Podsumowując przygotowane opracowanie na temat wartości pracy w myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego stwierdzono, że jego duszpasterska działalność ukazuje Polakom skrawek nieba. Prymas dostrzegał, że praca jest potrzebą każdego człowieka. Miał świadomość, że praca w komunizmie była znieważana, dlatego w homiliach poruszał zagadnienia związane z godziwą zapłatą. Pomimo wielu obowiązków, potrafił znaleźć czas dla drugiego człowieka. Według niego praca jest obowiązkiem każdego człowieka, a jej podjęcie kształtuje szacunek do chleba (Góra, Grzegorzczak, 2010, s. 86, 88).

Referencje

- Bujewska, M. *Społeczna Kruczata Miłości formułująca człowieka, rodzinę i naród w myśli Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. Studia Pelplińskie, 56 (2022), <https://apcz.umk.pl/SPLP/article/view/41631/34264> (28.03.2023).
- Ficek, R. (2020). *Christians in Socio – Political Life – An Applied Analysis of the Theological Anthropology of Cardinal Stefan Wyszyński Primate of Poland*. Toruń: Adam Marszałek.
- Ficek, R. (2021). *Primate of the Millennium – Cardinal Stefan Wyszyński – Life and Legacy*. Toruń: Adam Marszałek.
- Góra, J., Grzegorzczak, J. (2010). *Skrawek nieba albo o Ojcu i Królu*. Poznań: Duszpasterstwo Akademickie Dominikanów.
- Jastrzębski, J. (2014). *Paragraf w sercu. Kardynał Stefan Wyszyński o miłości i sprawiedliwości społecznej*. Ząbki: Apostolicum.
- Kucharczyk, G. (2002). *Odsiecz z nieba – Prymas Wyszyński wobec rewolucji*. Kraków: Biały Kruk.
- Micewski, A. (1982). *Kardynał Wyszyński Prymas i Mąż Stanu*. Paris: Editions Du Dialogue.
- Nęcek, R. (2013). *Prymas Praw Człowieka*. Kraków: Salwator.
- Niemeczek, S. (2022). *Uwięziony Pasterz w Komańczy*. Komańcza: Kobus.
- Nitecki, P. (2008). *Włocławskie dzieje ks. Stefana Wyszyńskiego 1917–1946*. Warszawa: Soli Deo.
- Laskowska, M. (2011). *Ksiądz Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor – 1924–1946*. Toruń: Europejskie Centrum Edukacyjne.
- Rastawicka, A., Piasecki, B. (2011). *Czas nigdy go nie oddali. Wspomnienia o Stefanie Kardynale Wyszyńskim*. Kraków: Wyd. M.
- Słowikowska, A. (1934). *Postulaty Stefana Wyszyńskiego w nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Źródła inspiracji dla Kościelnego Prawa Konstytucyjnego i Publicznego*. Lublin: TN KUL.
- Śliwerski, B. (1998). *Współczesne teorie i nurty wychowania – podręcznik akademicki*. Kraków: Impuls.
- Wyszyński, S. (1991). *Wskazania Duszpasterskie na okres Wielkiego Postu – luty 1950*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom I: 1949–1953. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (1999a). *Neopogańskie zniekształcenie koncepcji kobiety – sierpień 1957*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom III: 1956–1957. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (1999b). *Przemówienie do uczestników zjazdu (absolwentów szkoły Sióstr Felicjanek) – grudzień 1956*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom III: 1956–1957. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (1999c). *Słowo Prymasa Polski do obrońców Ojczyzny – na zakończenie rekolencji dla żołnierzy – kwiecień 1957*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom III: 1956–1957. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (1999d). *Światu trzeba uwierzyć w Ojcostwo Boga. Przemówienie do Pielgrzymów – sierpień 1957*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom III: 1956–1957. Warszawa: Soli Deo.

- Wyszyński, S. (1999e). *Życie wewnętrzne – pracą społeczną. Do inteligencji katolickiej grupy „Odrodzenie” Konferencja III – październik 1957*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom III: 1956-1957. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2001). *Zapiski więzienne*. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2002). *Akademicy przed Milenium. Do męskiej młodzieży akademickiej – maj 1958*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom IV: 1958. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2007). *Odezwa do Studentów – Pielgrzymów na Jasną Górę – maj 1960*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom VI: 1960. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2008a). „*Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj*”. *Rozważania nad miską. Napisane w Prudniku Śląskim w 1955 r.* W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom VII: 1961. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2008b). *Kromka chleba – wybór myśli i aforyzmów z kazań, przemówień i rozważań*. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2008c). *Wezwanie Prymasa Polski w sprawie pomocy żywniej – sierpień 1961*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom VII: 1961. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2011). *Miłością napelnieni*. Częstochowa: Św. Paweł.
- Wyszyński, S., (2012a). *„Dei Ministrorum Perpetuum Seminarium” – listopad 1963*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XII: 1963. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2012b). *Przyszedłem, aby życie mieli... Do lekarzy Stolicy na zakończenie Rekolekcji – marzec 1963*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom X: 1963. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2012c). *Zwierciadło sprawiedliwości – Matka Pięknej Miłości. Uroczystość Matki Bożej Jasnogórskiej – sierpień 1963*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XI: 1963. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2013a). *Główne nurty pracy – styczeń 1964*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XII: 1964. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2013b). *Godnością swoją człowiek przewyższa świat – kazanie do wiernych – luty 1964*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XII: 1964. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2013c). *O Cudowna Przemiano... Kazanie noworoczne – styczeń 1964*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XII: 1964. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2013d). *Pacem in Terris, Konferencja II – styczeń 1964*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XII: 1964. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2016a). *List wielkopostny Prymasa Polski do duchowieństwa i wiernych Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Warszawskiej – luty 1965*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XIV: 1965. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2016b). *Młodzież wchodzi w wiary Nowe Tysiąclecie – Do duszpasterzy Młodzieżowych – grudzień 1966*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XVIII: 1966. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2016c). *Na stulecie czynów miłości. Do siostr służebniczek Niepokalanej – październik 1966*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XVIII: 1966. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2016d). *Warunki prawdziwej, rzetelnej wiedzy. Do księży gnieźnieńskich studiujących na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – styczeń 1965*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XIV: 1965. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2016e). *Właściwa pedagogika macierzyńskiego Kościoła. Do Rodziny Rodzin – styczeń 1965*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XIV: 1965. Warszawa: Soli Deo.

- Wyszyński, S. (2016f). *W trosce o wspólne dobro... Słowo ostrzegawcze Prymasa Polski w uroczystość Objawienia Pańskiego – styczeń 1965*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XIV: 1965, Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2016g). *W walce o godność i wolność człowieka. Do akademików na zakończenie rekolekcji – kwiecień 1965*. W: S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane*, tom XIV: 1965. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2017). *Czas to miłość*. Częstochowa: Św. Paweł, Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego.
- Wyszyński, S. (2020a). *Co dzień ku lepszemu*. Sandomierz: Wyd. Diecezjalne.
- Wyszyński, S. (2020b). *Duch pracy ludzkiej. Myśli o wartości pracy*. Warszawa: Soli Deo.
- Wyszyński, S. (2020c). *Ojciec Nasz. Niech Modlitwa Pańska stanie się naszym chlebem powszednim*. Poznań: Św. Wojciech.
- Wyszyński, S. (2021). *Miłość i sprawiedliwość społeczna - rozważania społeczne*. Warszawa: PAX.
- Zamora, B. (2021). *Ojciec Narodu w komańczowskim klasztorze*. Mielec: Granmark.
- Życiorys, <https://wyszynskiprymas.pl/zyciorys-stefana-wyszynskiego/> (30.03.2023).